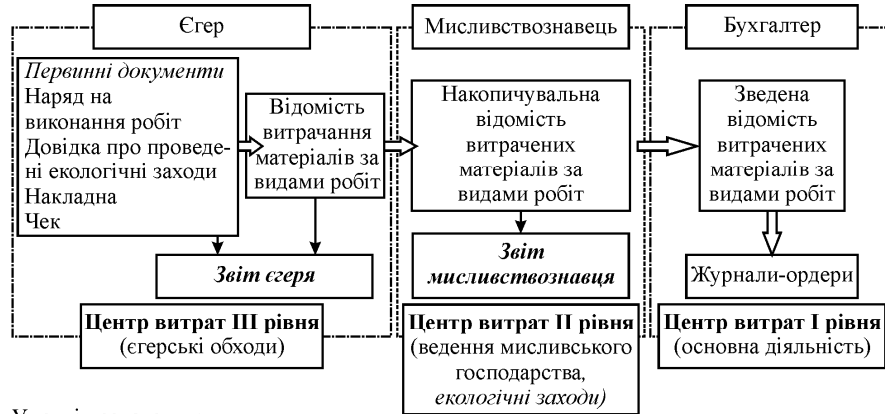

представлено на рис. Такий спосіб формування інформації про матеріальні витрати дасть змогу відобразити витрати на проведення екологічних заходів у повному обсязі за окремою статтею калькуляції до рахунку 23 "Виробництво" субрахунок 231 "Витрати на ведення мисливського господарства".

Умовні позначення:

→ - документи додаються до звіту

⇒ - рух інформації про витрати від документа до документа

Рис. Схема організації обліку матеріальних витрат на екологічні заходи за центрами витрат

Висновки. Таким чином, запропонована організація обліку матеріальних витрат на проведення екологічних заходів дає змогу групувати витрати не лише за місцями їх виникнення, але й за центрами витрат трьох рівнів, які ми визначили з урахуванням організаційно-технологічних особливостей мисливських господарств. Це дасть змогу організувати не лише оперативний облік витрат, але і внутрішньогосподарський контроль як основу прийняття управлінських рішень.

Література

1. Брылев А.Н. Пути совершенствования учета и анализа затрат на охрану окружающей среды : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук / А.Н. Брылев. – Л., 1983. – 20 с.
2. Бычкова С.М. Роль и значение экологического учета и аудита в рыночной экономике / С.М. Бычкова, М.Ю. Егоров // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий. – 2001. – № 9. – С. 20-23.
3. Веклич О. Врахування екологічного чинника в системі національних рахунків / О. Веклич // Экономика України : політико-економічний журнал. – 1997. – № 12. – С. 50-56.
4. Веклич, О. Врахування природного капіталу як базового компонента економічного розвитку України / О. Веклич, Т. Яхеева // Экономика України : політико-економічний журнал. – 2004. – № 12. – С. 73-80.
5. Гнилицька Л. Напрями удосконалення обліку, аналізу та аудиту витрат природоохоронної діяльності / Л. Гнилицька // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2002. – № 7. – С. 13-17.
6. Демина Т.А. Учет и анализ затрат предприятий на природоохранную деятельность / Т.А. Демина. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 1990. – 112 с.
7. Замула І.В. Бухгалтерський облік екологічної діяльності у забезпеченні стійкого розвитку економіки : монографія / І.В. Замула. – Житомир : Вид-во ЖДТУ, 2010. – 440 с.

8. Замула І.В. Екологічні доходи та зобов'язання в системі бухгалтерського обліку / І.В. Замула // Вісник Університету банківської справи Національного банку України : зб. наук. праць : зб. наук. праць. – 2011. – Вип. 1. – С. 257-259.

9. Кондратюк О.М. Облік і аналіз екологічних витрат промислових підприємств : дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.09 – "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)" / О.М. Кондратюк. – К., 2008. – 260 с.

10. Макар С.В. Основы экономики природопользования : пер. с англ. / С.В. Макар // Конференция ООН по торговле и развитию : сб. докладов. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 1997. – 200 с.

11. Малюга Н. Екологічні витрати: класифікація та бухгалтерське відображення / Н. Малюга, І. Замула // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2009. – № 5. – С. 35-41.

12. Максимів Л.І. Тенденції розвитку екологічно орієнтованого бухгалтерського обліку / Л.І. Максимів // Бухгалтерський облік і аудит : наук. журнал. – 2005. – № 5. – С. 18-23.

13. Мішенін С.В. Еколого-економічні проблеми природокористування у лісовому комплексі / С.В. Мішенін / за ред. д-р экон. наук, акад. УЕАН Я.В. Ковалюк. – Суми : ВВП "Мрія-1" ЛТД, 1998. – 272 с.

14. Саенко К.С. Учет экологических затрат / К.С. Саенко. – М. : Изд-во "Финансы и статистика", 2005. – 376 с.

15. Синякевич І.М. Економіка природокористування : навч. посібн. / І.М. Синякевич. – Львів : Вид-во ІЗМН, 2000. – С. 402.

16. Туниця Ю.Ю. Еко-економіка і ринок: подолання суперечностей / Ю.Ю. Туниця. – К. : Изд-во "Знання", 2006. – 314 с.

Говда Г.А. Учет материальных издержек на осуществление экологических мероприятий

Исследованы основные проблемы учета материальных издержек на осуществление экологических мероприятий в охотничьих хозяйствах, а также предложены пути их решения.

Ключевые слова: учет издержек, экологические мероприятия, охотничьи хозяйства, внутривладельческий контроль.

Hovda G.A. The account of material costs on realization of ecological measures

In the article are investigated basic problems of organization of account of material costs on realization of ecological measures in the hunting growing and the ways of their decision are offered.

Keywords: cost accounting, ecological measures, hunting growing, internal control.

УДК 630*79;631.16

Здобувач М.Х. Шершун, канд. экон. наук –
Інститут агроекології і природокористування НААН

СТРАТЕГІЯ, КРИТЕРІЇ ТА ІНДИКАТОРИ ЗБАЛАНСОВАНОГО ВЕДЕННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА: ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ШЛЯХИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ

Проведено аналіз стратегії, критеріїв та індикаторів збалансованого ведення лісового господарства (ЗВЛГ). Встановлено, що основні індикатори не визначають оптимальної моделі, запропоновано додаткові параметри для удосконалення системи оцінювання. Наведено основні шляхи реалізації засад ЗВЛГ за рахунок більш ефективного використання лісових ресурсів та їх екологічних функцій. Визначено основні еколого-економічні та нормативно-правові аспекти реалізації основних засад ЗВЛГ в Україні.

Ключові слова: збалансоване ведення лісового господарства, критерії та індикатори, стратегія, еколого-економічні та нормативно-правові засади.

Вступ. Концепція збалансованого ведення лісового господарства (ЗВЛГ) є однією з основних стратегій розвитку лісового господарства як у Європі, так і в усьому світі. Незважаючи на значні недоліки та наявні значні труднощі щодо її реалізації Концепція залишається одним із основних стратегічних положень та завдань майбутнього розвитку лісового господарства. За проведеним аналізом виявлено декілька основних напрямків запропонованих національних концепцій ЗВЛГ в Україні [1, 2, 4, 5, 8, 9]. Досліджені основні положення та критерії певною мірою відрізняються за основною суттю від базової пан-європейської моделі. В Україні наявні різні тлумачення щодо основних засад ЗВЛГ та їх реалізації на практиці. Більшість науковців, які опрацьовували основні положення ЗВЛГ [1, 4, 8, 9], зазначають, що система ведення лісового господарства України не відповідає засадам збалансованого розвитку та потребує удосконалення. Різноманітне тлумачення та відсутність єдиної думки щодо наявних критеріїв та індикаторів національного рівня призвела до того, що Концепція не набула широкого впровадження та застосування в Україні.

Результати досліджень. Внаслідок аналізу запропонованих індикаторів як пан-європейського, так і національного рівнів виявлено відсутні оптимальні показники, які відображали б кількісні (розрахункові) індикатори та характеризували оптимальну модель ЗВЛГ. На рис. 1 показано місце критеріїв та індикаторів ЗВЛГ у системі реалізації основних засад Концепції.

Рис. 1. Пан-європейські критерії та індикатори у системі реалізації основних засад ЗВЛГ

На схемі відображено сучасний рівень ведення лісового господарства та оптимальну модель як кінцеву мету реалізації Концепції. Процес оцінювання сучасного рівня ведення лісового господарства, здійснення змін у напрямку до оптимальної моделі оцінюється за встановленими критеріями та індикаторами ЗВЛГ. Незважаючи на це, розроблені критерії та індикатори часто не відображають реальних змін, а вказують лише на загальні тенденції. Одним із таких прикладів може бути один із найважливіших індикаторів 1.1 – площа лісів. У звіті ФАО ООН [10] наведено дані щодо площі лісів та їх зміни для усіх європейських країн. Проте, наведені дані щодо фактичного та відсоткового збільшення площі лісів відображають лише загальні тенденції. Поряд із цим, невідомим залишається оптимальне значення цього параметра – оптимальна площа лісів. Для країн із високою лісистістю відсоткове збільшення площі лісів за останні десятиліття на 0,1 % може бути більш позитивним фактором, аніж зростання площі лісів на 0,2 % – у країн, які харак-

теризувалися значним зниженням лісистості у минулому. Невідомим також залишається оптимальний параметр цього показника. Принаймні, для окремих країн наявний показник лісистості може бути уже оптимальним, або наближеним до нього. У зв'язку із цим тенденції щодо збільшення загальної площі лісів можуть бути більш уповільненими. У цьому випадку потрібно проводити порівняння із оптимальними показниками, зокрема оптимальною лісистістю (водоохоронною та ґрунтозахисною), яка забезпечила б максимальну екологічну функцію лісових екосистем у певних умовах.

Враховуючи те, що більшість критеріїв та індикаторів відображають екологічні функції лісів, їх оптимальне значення може бути визначене лише на екосистемному рівні. При цьому визначення певного оптимального параметру повинно відповідати певній екологічній ролі лісових екосистем відповідно до встановленого індикатора. Дослідження щодо визначення оптимального показника певної екологічної функції лісових екосистем передбачає аналіз впливу відповідного фактора, який може бути визначений як критична (гранична) величина на екосистемному рівні. Більшість критеріїв та індикаторів екологічного спрямування, які розроблені на пан-європейському чи національному рівні, відображають як стан лісових екосистем, так і їх вплив на компоненти довкілля. Поряд із цим, встановити їх оптимальну функціональну роль можна лише на рівні лісової екосистеми або із використанням ландшафтно-екологічного чи водозбірного підходу. Такий напрямок розвитку ЗВЛГ перебуває лише на первинному теоретичному рівні не лише в Україні, але й у європейських країнах [3, 6, 7].

На сьогодні наявні значні суперечності в основних законодавчих та нормативно-правових положеннях щодо запровадження основних засад ЗВЛГ в Україні. Залишається надзвичайно низьким рівень ефективності використання лісових ресурсів. Це призводить до значних втрат лісоресурсного потенціалу, який може бути задіяний до реалізації Концепції на практиці в Україні. Незважаючи на те, що акцент робиться на домінуючій екологічній функції лісів та зростання екологічного впливу на компоненти довкілля, лісове господарство не доотримує значних фінансових ресурсів від їх реалізації. Одними з основних є реалізація вуглецевих квот, більша частка формування яких забезпечується за рахунок функціонування лісових екосистем. Але сьогодні немає чітких механізмів повернення цих фінансових ресурсів, які можуть бути розраховані їх часткою у структурі формування вуглецевого балансу.

Іншим важливим джерелом надходження ресурсів є водоохоронна функція лісів. Розрахунок вкладу лісів у очищення вод від забруднень може бути визначений шляхом встановлення максимального формування ґрунтових вод. Використовуючи відповідні стандарти, такі розрахунки можуть бути проведені для будь-яких водозбірних басейнів України. Ця складова є іншим, не менш важливим фінансовим ресурсом, який не доотримує лісове господарство від реалізації екологічних функцій лісів.

Збереження та захист ґрунтового покриву – це одна із найважливіших екологічних функцій лісових екосистем та безпосередньо захисних лісових насаджень. Ця функція лісів є надзвичайно важливою за умов домінування

агроугідь та використання сільськогосподарських земель для вирощування сільськогосподарських культур в Україні. Незважаючи на значний вплив лісів на цю компоненту, лісове господарство не доотримує додаткових ресурсів і за цю послугу лісових екосистем. Визначення позитивного впливу лісових екосистем на ґрунтовий покрив та формування оптимальних мікрокліматичних умов можливе за рахунок обчислення додатково отриманого прибутку від реалізації сільськогосподарської продукції. При цьому функціональний вплив лісів може бути розрахований відповідно до їх площі, та їх вкладу щодо виконання ними захисних функцій та збільшення урожайності.

З огляду на це, отримання додаткових ресурсів від повної реалізації екологічної функції лісових ресурсів може бути значним стимулом як для лісового господарства, так і для більш повної реалізації основних засад ЗВЛГ в Україні. При цьому, отримання додаткових доходів від реалізації екологічної функції лісових екосистем може бути компенсаторним механізмом у випадку вилучення лісових екосистем із системи лісокористування для реалізації певних екологічних функцій (водоохоронних, ґрунто-захисних, санітарно-гігієнічних і т.д.). Реалізація цих аспектів, які б супроводжувалися відповідною компенсацією лісовому господарству за надані екологічні послуги лісових екосистем може бути значним позитивним аспектом щодо ініціативності та підтримання виробництвом тенденцій щодо виведення лісових екосистем із лісокористування, створення та формування відповідних захисних лісів, заказників, заповідників та інших охоронних територій. Інший надзвичайно важливий аспект – це залучення додаткових фінансових ресурсів для більш повної реалізації основних засад ЗВЛГ. До таких передусім варто віднести заходи із лісовідновлення та лісорозведення, які є надзвичайно важливими у системі реалізації пан-європейської концепції.

На сьогодні відсутні чіткі механізми реалізації відповідних нормативних та політико-правових механізмів щодо запровадження основних засад для підвищення ефективності використання лісових земель що призводить до відсутності наявних ресурсів для впровадження положень ЗВЛГ в Україні. За проведеним аналізом чинних нормативно-правових актів формування економічних відносин між власником природних ресурсів і суб'єктами господарської діяльності, зокрема щодо користування землями сільськогосподарського призначення (ЗСГП) і землями лісогосподарського призначення (ЗЛГП) встановлено, що для останніх порушено головний принцип вилучення рентного доходу: замість плати за землю впроваджена плата за лісові ресурси, що, зрозуміло, за економічним змістом не одне й те саме.

На основі проведених досліджень доведена необхідність удосконалення та узгодження чинного законодавства щодо спрощення та конкретизації економічної і екологічної відповідальності за їх використання усіма суб'єктами господарювання. У зв'язку із цим, запропоновано побудову механізмів розрахунку та сплати за землю усіма суб'єктами аграрного сектору економіки, виробниками сільськогосподарської і лісогосподарської продукції одночасно із забезпеченням ними екологічної рівноваги.

Внаслідок проведених досліджень запропоновано стратегію реалізації ЗВЛГ, яка ґрунтується на основі залучення додаткового еколого-економічного ресурсу та його нормативно-правового супроводження. Згідно зі запропонованою стратегією, економічною складовою є підвищення ефективності використання лісових ресурсів шляхом отримання додаткового фінансового ресурсу внаслідок зниження загальних втрат запасів деревини при вирощуванні, підвищенні ефективності використання річного приросту деревини та запровадження заходів щодо зниження собівартості заготівлі лісової продукції. Додатковим фінансовим ресурсом також будуть надходження від більш широкої реалізації екологічних послуг лісових екосистем що передбачає отримання додаткових доходів від реалізації вуглецевих квот та екологічного доходу, отриманого від позитивного впливу лісових екосистем на урожайність сільськогосподарських культур. При цьому частка отриманих доходів від реалізації вуглецевих квот повинна розраховуватися відповідно до їх вкладу у вуглецевий баланс. Розподіл отриманих додаткових фінансових ресурсів буде спрямовано на виконання критеріїв ЗВЛГ, що забезпечить їх розширене відтворення, а реалізація основних засад ЗВЛГ буде супроводжуватися нормативно-правовим забезпеченням згідно з наведеною стратегією.

Внаслідок проведених досліджень запропоновано схему реалізації ЗВЛГ, яка ґрунтується на основі залучення додаткового еколого-економічного ресурсу та нормативно-правового супроводження (рис. 2).

Згідно з наведеною схемою, економічною складовою є підвищення ефективності використання лісових ресурсів шляхом отримання додаткового фінансового ресурсу внаслідок зниження загальних втрат запасів деревини при вирощуванні, підвищенні ефективності використання річного приросту деревини та запровадження заходів щодо зниження собівартості заготівлі лісової продукції. Додатковим фінансовим ресурсом також будуть надходження від реалізації екологічних послуг лісових екосистем. Розподіл отриманих додаткових фінансових ресурсів буде спрямовано на виконання критеріїв ЗВЛГ, що забезпечить їх розширене відтворення. Реалізація основних засад ЗВЛГ буде супроводжуватися нормативно-правовим забезпеченням згідно з наведеною схемою.

Висновки. Пан-європейська та розроблені проекти національних концепцій ЗВЛГ, а також прийняті критерії та індикатори у загальній суті відображають основні зміни, проте не дають змоги оцінити сучасний стан лісогосподарського виробництва та його "наближеності" до критеріїв "збалансованості". Розроблення значної кількості значно змінених документів національного рівня щодо критеріїв та індикаторів може внести значні неузгодженості на європейському рівні.

Реалізація основних засад ЗВЛГ в Україні здійснюється вкрай повільно та незадовільно внаслідок неповного використання екологічної складової лісових екосистем (вкладу лісових екосистем у вуглецевий баланс, підвищення урожайності сільськогосподарських культур, покращення якості поверхневих вод), недосконалим нормативно-правовим забезпеченням щодо розподілу фінансових ресурсів та забезпечення підвищення ефективності використання лісових ресурсів.

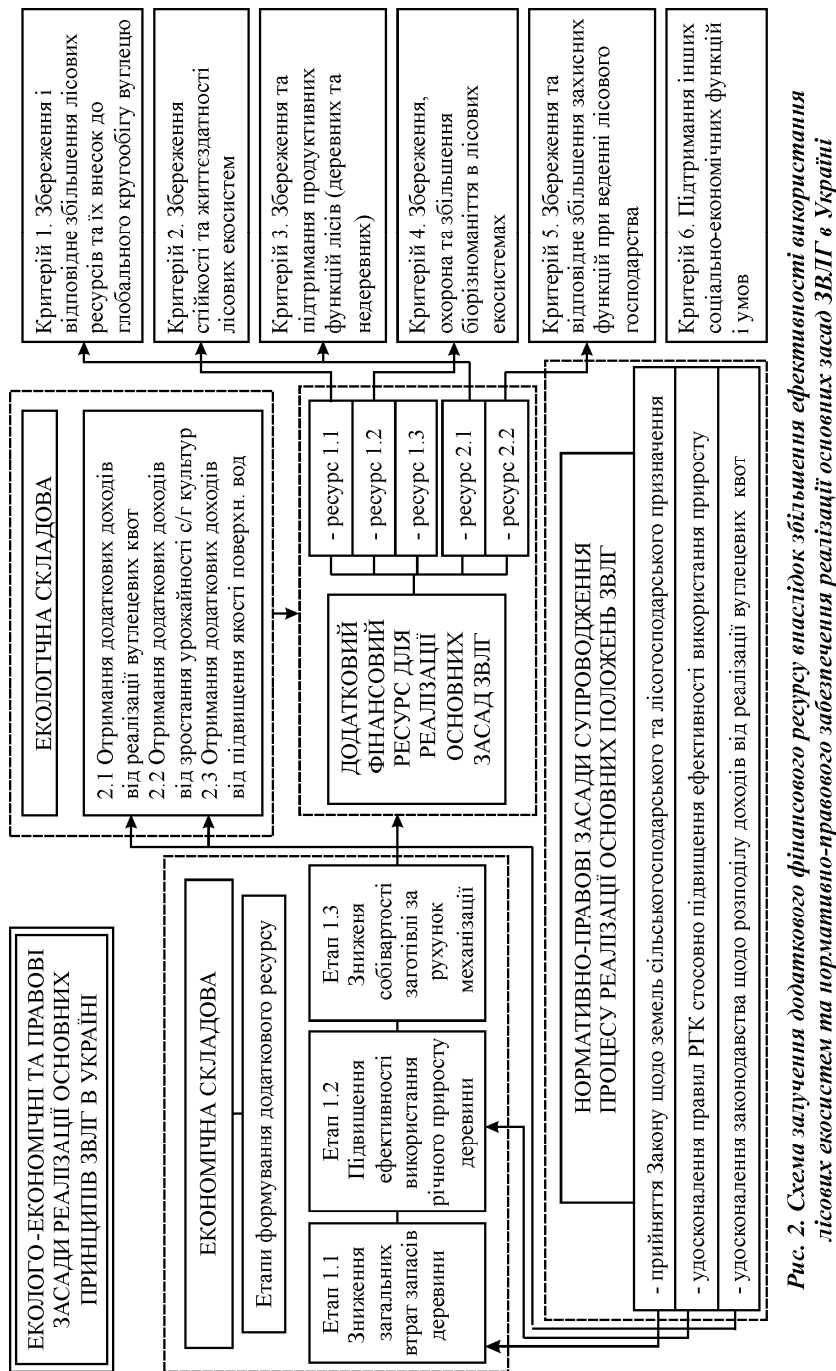

Рис. 2. Схема залучення додаткового ресурсу внаслідок збільшення ефективності використання лісових екосистем та нормативно-правового забезпечення реалізації основних засад ЗВЛГ в Україні

Література

1. Бондарук Г.В. Проект національних критеріїв та індикаторів сталого управління лісами, гармонізований з пан-європейськими критеріями та індикаторами / Г.В. Бондарук, В.В. Лавров // Лісівництво і агролісомеліорація : зб. наук. праць. – Харків : Вид-во УкрНДДЛ-ГА. – 2006. – Вип. 110. – С. 18-36.
2. Дубас Р.Г. Критерії та індикатори формування лісоресурсної сфери на засадах сталого розвитку / Р.Г. Дубас // Сталый розвиток економіки : всеукр. наук.-виробн. журнал. – Хмельницький. – 2011. – Вип. 6. – С. 153-157.
3. Гродзинський М.Д. Основи ландшафтної екології : підручник / М.Д. Гродзинський. – К. : Вид-во "Либідь", 1993. – 224 с.
4. Кравець П.В. Критерії та індикатори сталого управління лісами України / П.В. Кравець, П.І. Лакида // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ. – 2002. – Вип. 12.7. – С. 146-158.
5. Кравець П.В. Методичні підходи щодо формування системи критеріїв та індикаторів сталого управління лісами в Україні / П.В. Кравець, О.М. Колосюк, П.К. Ганжа // Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. – Львів : Вид-во УкрДЛТУ. – 2003. – Вип. 13.3, С. 283-289.
6. Кульчицкий-Жигайло И.Е. Водоохранный-защитная роль леса в бассейнах рек Украинских Карпат и ведение хозяйства по водосборам : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. с.-х. наук / Кульчицкий-Жигайло Игорь Евгеньевич. – Х., 1989. – 18.
7. Левчук О.І. Водозбірний принцип лісокористування в гірських лісах Криму / О.І. Левчук, Ю.В. Плугатар // Проблеми модернізації лісо-ресурсної сфери в контексті просторового розвитку : матер. наук.-практ. конф., м. Київ, 20 квітня 2007 р. / за ред. Б.М. Данилишина. – К. : РВПС України НААН України, 2007. – С. 135-137.
8. Павлішук О.П. Дослідження відповідності ведення лісового господарства принципам та критеріям сталості екологічного блоку / О.П. Павлішук // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2007. – Вип. 17.3. – С. 69-78.
9. Фурдичко О.І. Лісова галузь України у контексті збалансованого розвитку: теоретико-методологічні, нормативно-правові та організаційні аспекти : монографія / О.І. Фурдичко, В.В. Лавров. – К. : Вид-во "Основа", 2009. – 236 с.
10. State of Europe's Forests 2011 Status and Trends in Sustainable Forest Management in Europe Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe // FOREST EUROPE Liaison Unit Oslo. – 2010. – 337 p.

Шершун Н.Х. Стратегія, критерії та індикатори устойчивого ведення лесного хозяйства: еколого-економические и нормативно-правовые пути их реализации

Проведен анализ стратегии, критериев и индикаторов устойчивого ведения лесного хозяйства (УВЛГ). Установлено, что основные индикаторы не определяют оптимальной модели, предложены дополнительные параметры для совершенствования системы оценки. Приведены основные пути реализации принципов УВЛГ за счет более эффективного использования лесных ресурсов и их экологических функций. Определены основные эколого-экономические и нормативно-правовые аспекты реализации основных принципов УВЛГ в Украине.

Ключевые слова: устойчивое ведение лесного хозяйства, критерии и индикаторы, стратегия, эколого-экономические и нормативно-правовые основы.

Shershun M.Kh. Strategy, criteria and indicators of sustainable forest management: ecological-economic and legal ways of their improvement

The analysis strategy, criteria and indicators for sustainable forest management (SFM). Found that key indicators do not determine the optimal model and offered additional options for improving estimates. The basic ways of implementing the principles SFM through more efficient use of forest resources and their ecological functions. The main ecological, economic and legal aspects of the basic principles SFM in Ukraine.

Keywords: Sustainable forest management criteria and indicators, strategies, ecological, economic and legal principles.